

Rafet RUDI*

PROMOCIJA SAVREMENOG MUZIČKOG STVARALAŠTVA PUTEM FESTIVALA

Muzičko stvaralaštvo Kosova (1990–2010) kroz prizmu
festivala savremene muzike

Sažetak: Polazeći od analize statusa savremenog kompozitorskog stvaralaštva u društvu, autor osvetljava ulogu festivala savremene muzike u svetu i ukazuje na njihov značaj u zapadnim zemljama i različite funkcije u muzičkom životu. Uočava se da zbog tendencije da koncertni repertoar čine dela minulih epoha, festivali savremene muzike kao svojevrsna geta predstavljaju pokušaj da se savremeno stvaralaštvo predstavi publici. Situacija je ocenjena kao dramatična i posebno istaknuto da su na Balkanu, zbog izraženog političkog autoritarizma, prilike još teže. Cilj rada je isticanje mogućih funkcija festivala savremene muzike u doba tranzicije, sa posebnim osvrtom na njihovu funkciju na Balkanu.

Ključne reči: *festivali savremene muzike, evropska muzika, nacionalna muzika, balkanska muzika, kosovska muzika*

SUDBINA NOVE MUZIKE

Jedna od osobina muzike XX veka je, bez svake sumnje, njeno neprihvatanje u vremenu i u prostoru u kojem se ona stvara. Dovoljan je letimičan pogled na štampani sezonski koncertni program bilo koje velike evropske zemlje, bilo koje prestižne dvorane, na redovni program radio i televizijskih stanica, ili je dovoljna jedna površna analiza diskografskih izdanja klasične muzike (*sve agresivnija prema današnjem slušaocu i sve upornija u određivanju njegovog ukusa*), i mi bismo potvrdili tačnost ove konstatacije.

Kompozitor XX veka treba da bude srećan ako se njegovo delo realizuje ili objavi, ili ako stigne makar jednom do uha današnjeg slušaoca u onom okruženju u kome kompozitor stvara, dok se o širenju ili popularnost uopšte, ne može ni govoriti. Varez, Ajvz, Šelsi su potpuno nepoznata imena današnjim

* Rafet Rudi, Festival Remusica, Priština

ljubiteljima muzike. Poznata imena, koja dominiraju danas koncertnim dvoranama, listama publikacija svih vrsta, ona su iz XVIII i XIX veka (kompozitori klasične i romantične muzike). Danas se ni najuspešniji kompozitori XX veka, za čija dela ne postoji profesionalna sumnja, kao Šenberg, Vebern, ne mogu upoređivati sa popularnošću jednog Albinonija, Korelija, Pergolezija, itd. (da ih i ne upoređujemo sa imenima kao što su Betoven, Mocart, Brams ili Šopen). Njihova kulminantna dela ne mogu se upoređivati sa popularnošću minornih dela kompozitora prethodnih vekova.

FESTIVALI NOVE MUZIKE U SVETU I U BALKANSKIM ZEMLJAMA

Možda su upravo to imali na umu organizatori Festivala moderne muzike u Donaušingenu 1921. godine, gde je održan prvi festival ove vrste u istoriji muzike, kad su se odlučili za jednu takvu manifestaciju. Verovatno ti isti razlozi su potakli i organizatore Salcburškog festivala (*International Society for Contemporary Music*) da naredne godine organizuju svoj festival, ali i početak drugih festival u Evropi, kao onih u Veneciji (1926), Frankfurtu (1928), Amsterdamu (1933), Barseloni (1936), Londonu (1937) itd.

Prema istom modelu šezdesetih godina (negde pre, a negde kasnije) počinje organizovanje festivala moderne muzike i na Balkanu. Cilj ovih festivala je isti kao i onih organiziranih na zapadu. Na početku su tretirani kao ekskluzivna kulturna, „neobična”, „neserijska” događanja, koja ne pripadaju uobičajenoj koncertantnoj sezoni, ili kao „praznik muzike”, što su u stvari i bili. Ali ako se dublje analizira kontekst u kome se jedan takav festival organizuje, otkriće se da su pravi razlozi mnogo pragmatičniji i ističu novi fenomen – *težak položaj nove muzike u kulturnoj svakodnevicu*.

Pošto su sezonski koncertni repertoari preplavljeni delima klasičnih kompozitora; pošto se ugledni orkestri ne oslanjaju na dela modernih kompozitora u kreiranju svojih fizionomija; pošto se može reći da su operske dvorane isključile modernog kompozitora iz repertoara; pošto su izdavačke kuće orijentisane uglavnom na profit, edituju modernu muziku samo reda radi – zbog svih tih razloga, promotori savremene muzike, svesni stvorenih okolnosti, počinju da stvaraju uslove za osnovno preživljavanje moderne muzike – *osnivanjem specijalizovanih festivala savremene muzike*. Ti promotori, u većini slučajeva, direktni su stvaraoci ove muzike ili muzičari koji veruju u nova ostvarenja i ne žele priznati istorijski poraz, prouzrokovan konfrontacijom sa muzikom prethodnih vekova. Iako se na ovaj način, organizacijom festivala (koji izgledaju kao neka vrsta umetničkog geta), stvara rizik potpunog kraha moderne muzike u odnosu na muziku prošlih vremena.

U preambulama stvaranja ovih „getoiziranih” ćelija, na njihovim programima ističe se posvećenost, objašnjavaju se naredni koraci, koji su često veoma ambiciozni, ali u suštini predstavljaju jedan moto – „*spasimo što se još može spasiti*”.

FESTIVAL I MODERNO MECENATSTVO (DRŽAVA)

U toj dramatičnoj situaciji savremene muzike, nisam pomenuo ulogu države, državu kao modernog mecenu, koji pred sobom ima kao model tradiciju mecenatstva prethodnih vekova (kraljevskih dvorana) ili aristokratskih ljubitelja umetnosti. Država više ne podržava umetnička dela savremene muzike, dakle dela stvorena u svom vremenu. Država ne preduzima ništa ozbiljnije za poboljšanje ovog stanja uz pomoć brojnih mehanizama kojima raspolaže. Na Balkanu, gde institucije potpuno zavise od političkih moćnika (koji upravljaju državnim budžetom), gde je moć donošenja odluke velika i neretko autoritativna (možda zbog nedostatka demokratske kulture?), problemi se multicipliraju. Mnogo puta nekontrolisanim finansiranjem drugih oblasti, i često diskriminatoriskim finansiranjem, moderna muzika je definitivno dovedena do ivice opstajanja, tj. ona je na periferiji kulturnog prostora.

MUZIČKI FESTIVAL U BALKANSKOM KONTEKSTU – SPECIFIČNOST NJIHOVOG POSTOJANJA

Bez obzira na stvoreno stanje, festivali doprinose novom načinu promocije muzike. Festivali stvaraju nove mogućnosti za razvoj muzike, stvaraju bolje i pogodnije mogućnosti komunikacije među umetnicima itd. Štaviše, ako se posmatra muzička realnost regiona, videćemo da su festivali moderne muzike jedina aktivnost koja na programski i sistematski način promovise novu muziku i jeste jedina manifestacija koja može vratiti izgubljeni prostor.

Dok se festivali koji se održavaju u zapadnim zemljama sve se više usredsređuju na promociju univerzalnih vrednosti nove muzike, festivali u balkanskim zemljama su veoma upućeni (ili potpuno) na promociju nacionalne muzike. To je veoma razumljivo i očekivano, kad se zna u kom položaju se nalazi njihova savremena muzika i u kojoj meri je njihova muzika prognana iz redovne koncertne sezone. Upravo, takvo iskustvo je postojalo (a mislim da i danas jeste) u svim nacionalnim sredinama bivše Jugoslavije. Sve te sredine su imale svoje festivale savremene muzike. Možemo pretpostaviti da je ista ili slična praksa bila i u Bugarskoj, Rumuniji, Grčkoj itd. Naravno, u pojedinim centrima stanje može biti i nešto bolje nego u ostalim, ali fenomen koji se pojavljuje je zapravo isti.

Festivali moderne muzike na Balkanu preuzimaju dodatne zadatke, zadatke koje redovna koncertantna sezona ne ispunjava.

MUZIČKO STVARALAŠTVO U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Posle velikih promena u '90-im godinama (znači upravo u periodu o kome raspravljamo), gde se polako prevazilazi faza zatvorenih društava, u našim sredinama se menjaju izvesni prioriteti. Upravo tim stremljenjem naših sredina ka stvaranju jednog tipa „otvorenog društva”, menjaju se i ambicije promotera festivala. Ambicije se sada povećavaju i šire. One se usmeravaju ka integraciji u mnogo širem planu, znači stvara se direktna veza između nacionalne muzike i evropskih savremenih događanja. Regionalna saradnja se znatno smanjuje.

a) Potvrđivanje „novog izraza”

Modernim festivalima preostaje (verujem i u svim našim mestima i nadalje) prioritet – afirmacija novog izraza. Veoma je važno da festivali done su nešto novo, nešto što standardni koncertni život ne može ponuditi. Festival ostaje katalizator i najbolji stimulans za nova dela i poziv kompozitorima da prikažu svoja najbolja ostvarenja. S druge strane, potencijalni slušalac je spreman za nešto takvo, njegova radoznalost je razlog da se uputi u koncertnu dvoranu. Takođe, veoma je značajno da predstavljanje bude atraktivno (ne uvek konvencionalno). Slušalac dolazi na „jedan neobičan događaj”, na „ekscesivni koncert”, i festival treba doživeti kao praznik gde „će uvek biti neočekivanih poklona”. Drugi element, koji je veoma teško realizovati na festivalima nove muzike, jeste nivo i renome umetnika. Koncerti na festivalima treba da predstave izvanredna imena. Velike festivale stvaraju veliki umetnici. Upravo nastojanjem da se veliki umetnici uvrste u programe festivala savremene muzike, stvara se veća šansa da se publika privuče.

Iskustvo koje mi imamo u poslednjih deset godina na Kosovu je sledeće: neki festivali sa međunarodnim karakterom koji se danas održavaju na Kosovu, uspeli su predstaviti imena potvrđenog međunarodnog renomea, čime je skrenuta pažnja publike; prema tome, dobijamo pravo da verujemo da vrhunski umetnici i dobro smišljen program dovode publiku u dvoranu.

b) Festival kao vid međukulturnog upoznavanja i komunikacije

Jedna druga dimenzija ovih festivala, vrlo značajna, jeste saradnja naših sredina sa evropskim umetnicima i ansamblima, i zapravo kulturno sučeljevanje u jednoj jačoj konkurenciji.

Upravo ova dimenzija uklapa se u opšta nastojanja naših sredina ka novim integracijama. Stoga, ovakav vid saradnje i međusobnog kulturnog upoznavanja može biti privlačan za institucije naših država u smislu pravednijeg finansiranja, to jest za jednu realnu podršku koja bi pomogla poboljšanju položaja nove muzike uopšte.

Sadašnja situacija je takva da su naše (balkanske) kulture više opredeljene i više upućene na uspostavljanje saradnje sa razvijenim evropskim sredinama, zato što poznavanje i promovisanje njihove kulture u tom kontekstu značajnije i atraktivnije za njih. Regionalna saradnja je sve manja, jer za to postoji sve manji interes.

REGIONALNA SARADNJA

Ovde treba istaći da je saradnja sa evropskim zemljama uslovljena ulogom stranih fondacija. Prisjetimo se kakvu ulogu imaju fondacije kao što su: Britanski savet, Pro Helvetia, Francuski kulturni centar u Zagrebu, Sofiji, Beogradu, Skoplju, Tirani ili u Prištini. Kao što se zna, u toj saradnji uvek se pretpostavlja uključivanje programa sa autorima iz zemalja koje ih finansiraju. Takva saradnja je neminovna za naše sredine, a za našu kosovsku sredinu je od ogromnog značaja jer je to praktično jedina mogućnost da se očuva umetnički nivo naših manifestacija. Međutim, u drugi plan se stavlja regionalna saradnja jer za to nema finansija, a nema ni interesa. Stoga je paradoksalna okolnost da je za jedan naš festival jeftinije pozvati ansambl iz Velike Britanije, Nemačke, Kanade ili Japana, nego ansambl iz susednih zemalja (!).

U budućnosti, ne zanemarujući ni u jednom trenutku odnose sa evropskim zemljama, treba pronaći mogućnosti i prilike za veću međubalkansku saradnju. Nedavne inicijative između Kosova i Bugarske, Kosova i Hrvatske, i svakako Kosova i Albanije, Balkanske večeri u Sofiji ili Orkestar bez granica (NBO), pokazali su da je saradnja moguća.

Rafet RUDI

PROMOTION OF CONTEMPORARY MUSIC CREATION BY MEANS OF FESTIVALS
Music creation of Kosovo (1990–2010) through the prism of contemporary music festivals

Summary

Starting from the analysis of modern composing creation status in the society, the author sheds light on the role of contemporary music festivals in the world and indicates their importance in the western countries and their various functions in music life. It has been indicated that due to the tendency that concert repertory today is made up of the works from

the past epochs, contemporary music festivals as some kind of ghettos represent an attempt to present contemporary creation to the audience. The situation has been assessed as dramatic and it has been pointed out that in the Balkans, due to expressed political authoritarianism and lack of support of state bodies the situation is even more difficult. The aim of the paper is to emphasize the possible functions of contemporary music festivals in the period of transition. It has been noticed that the intensity of regional exchange in South East European countries is decreasing, and that connections of individual national cultures with the happenings in Europe are being developed, which is dictated by financial conditions. Contemporary music festivals still have the primary role to promote contemporary creation in an attractive, exclusive way. Still, it has been indicated that particular actions for establishment of regional cooperation yielded good results and that further work must be done in this field in the future.

Key words: *contemporary music festivals, European music, national music, Balkan music, Kosovo music*